

İsa Bəy Hacınski

XIX əsrin sonları Azərbaycanın neft sənayesində yeni bir inkişaf mərhələsi başladı. Bu dövrdə neft sənayesində fəaliyyət göstərən 167 sahibkarın 49-u azərbaycanlı idi. Yeni mərhələdən başlayaraq neft sənayesinin inkişafında milli neft milyonçularının - Hacı Zeynalabdin Tağıyev, İsa bəy Hacınski, Murtuza Muxtarov, Şəmsi Əsədullayev, Seyid Mirbabayevin fəaliyyəti genişlənməkdə davam etdi. 1874-cü ildə Bakıda ilk səhmdar neft şirkəti - "Bakı neft cəmiyyəti" yaradıldı. O dövrün ən varlı neft sənayesi sahibkarlarından olan mesenat İsa bəy Hacınskinin "Hacı-Çeleken" neft şirkətinin neft sənayesinə kapital qoyuluşu 1,25 mln. funt-sterlinq təşkil edirdi.

I.Hacinski 1860-cı ildə Bakıda anadan olub. O, adlı-sanlı zadəgan nəslinin nümayəndəsi olub. Ona atasından miras olaraq bir neçə mülk və böyük torpaq sahələri qalır. Məhz bu sahələrdə neft yataqları aşkar edildikdən sonra İsa bəy 1903-cü ildə şəxsi neft kompaniyasını yaradır. Artıq bir neçə ildən sonra Hacinskiyə məxsus quyulardan çıxan neftin ümumi həcmi yarım milyon puda çatır. 1910-cu ilin rəsmi rəqəmlərinə görə, onun Balaxanıda fəaliyyət göstərən müəssisəsində sutka ərzində işləyən iki neft quyusu var idi ki, onlar da öz növbəsində 145 at gücündə olan 6 qazanxana ilə təchiz olunmuşdu. Bu quyularda yüksək ixtisaslı fəhlələr işləyirdi, onlara verilən əmək haqqı isə Nobelin, Rotşildin, Montaşovun işçilərinin aldığı puldan qat-qat çox idi.

Qeyd edək ki, ilk bulvarımız indiki Kukla teatrının binasından Azneftin binasına qədər olan sahəni əhatə edirmiş

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi İsabəy Hacinski neftxuda idi və onun Bibiheybətdə zəngin neft mədənləri var idi. Xəzər dənizindəki Çələkən adası onun və qardaşı Kazım bəyin ixtiyarında idi. İsa bəyin, həmçinin Qara şəhərdə kerosin zavodu var idi. Zəngin Hacinskilərin şəhərdə bir neçə yerdə mülkləri vardı, məsələn: A.Cavad küçəsi, 12, Bülbül prospekti, 63, Füzuli küçəsi, 39 ünvanında və s. Bunlardan ən əzəmətlisi "Hacinskinin evi" kimi tanınan və Qız qalasının yaxınlığında yerləşən binadır. Bakı bulvarının salınmasında İsa bəy Hacinski çoxlu pul xərcləmişdi, ona görə də mülkünü məhz dəniz kənarında tikdirməyi qərara alır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, ilk bulvarımız indiki Kukla teatrının binasından Azneftin binasına qədər olan sahəni əhatə edirmiş.

Neftçilər prospekti, 103 ünvanında yerləşən binanı (İsa bəyin kontoru bu binanın birinci mərtəbəsində yerləşirmiş) tikdirmək üçün o, memarı İtaliyadan dəvət edir. Bina 1912-ci ildə tikilib, burada bir sıra üslublara rast gəlmək olur: qotik, barokko, modern və s. İmarətin girəcəyində iki tərəfdə mərmərdən yonulmuş aslan heykəlləri var idi. Təəssüf ki, 1918-ci il mart hadisələri zamanı bu aslan heykəlləri atılan düşmən qumbaralarından parça-parça olub. Hətta İsabəy Hacinski bina tam hazır olduqdan sonra memara vəd etdiyi məbləğdən artıq pul verir, çünki bina onun çox xoşuna gəlir, memarın işindən razı qalır. Məbləğ o qədər böyük olur ki, həmin memar Almaniyanın Berlin şəhərində bu pullara bir imarət ucaldır.

"Müsəlman Xeyriyyə cəmiyyəti"nin fəallarından biri 1905-ci ildə böyük milyonçu mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyevin gərgin səyləri nəticəsində "Müsəlman

Xeyriyyə cəmiyyəti" yaradılır. Cəmiyyət yoxsullara, yetim-yesirə əl tutur, qocalara himayədarlıq edir, təhsilə dəstək verir və başqa xeyirli işlər görürdü. Bu cəmiyyətin sədri Hacı Zeynalabdin Tağıyev özü idi. Cəmiyyətin idarə heyətində İsrafil Hacıyev, Hacı Mustafayev, Əhməd bəy Ağayev, İsmayıl bəy Səfərəliyev, Əlimərdan bəy Topçubaşov və Əsədulla Əhmədov kimi şəxslər yer alırdı. Onun təsisçiləri sırasında isə Həsən bəy Zərdabi, Əli bəy Hüseynzadə, Hacı Aslan Aşurov, İsa bəy Hacinski, Kamil bəy Səfərəliyev, Əbdülxalq Axundov, Məmmədrza ağa Vəkilov, Həsən bəy Ağayev, Nəcəfqulu Sadıqov, Mirzə Əsədullayev, Əsəd bəy Səlimxanov, Ağabala Quliyev, Hacı Həsən Ağamaliyev, Nəcəf Əmiraslanov vardı. Göründüyü kimi, bu şəxslər yalnız Bakı-

nın zəngin insanları deyil, həm də öz xalqının görkəmli elm və mədəniyyət xadimləri idilər. Birinci Dünya müharibəsi illərində “Müsəlman Xeyriyyə cəmiyyəti”nin xətti ilə böyük işlər görülmüşdü. Qaçqın və acıları yedirmək, pal-paltarla təmin etmək

Gimnaziya pullu idi, amma kasıb uşaqları burada pulsuz təhsil alırdılar

sahəsində bu cəmiyyətin böyük xidməti olmuşdu. Cəmiyyət Nargin adasında saxlanılan türk əsirlərinə də öz köməyini əsirgəmirdi. Cəmiyyətin kontoru “İsmailiyyə” binasında idi. Onun yardımçı təsərrüfatları da elə burada yerləşirdi.

İsa bəy Hacinski 4 uşaq atası olub. O, özü ev təhsili almasına baxmayaraq, yazılanlara görə çox savadlı bir insan olub. Bir neçə xarici dil (ərəb, fars, ingilis, fransız və alman) bilirdi. Övladlarına da yaxşı təhsil ve-

rirdi. Uzun müddət Bakı Kişi gimnaziyasının fəxri himayədarı olub. O, gimnaziyanın hesabına hər il 800 rubl əvəzinə, 1000 rubl vəsait köçürürdü. Bir sözlə, təhsil sahəsində çoxlu xeyriyyəçi işlər görmüşdür. Gimnaziyanın azərbaycanlı məzunlarından 25 nəfər İsa bəyin şəxsi hesabına Rusiyanın müxtəlif şəhərlərinə təhsil almağa göndərilmişdi. Qeyd etmək lazımdır ki, Hacinskiyə ilk yaşadığı ev (indiki Füzuli, 39 ünvanında

yerləşən bina) bu gimnaziya yaxın yerdə yerləşirdi. İsa bəy Hacinski gimnaziyanın bütün xərcini öz üzərinə götürmüşdü, hətta şagirdlərin yay fəslində dincəlməsi üçün Pyatigorsk yaxınlığında, Vladiqafqaz dəmir yolunun Karras stansiyası ərazisində boş torpaq sahəsi alıb orada gözəl bir mülk də tikdirmişdi. Gimnaziya pullu idi, amma kasıb uşaqları burada pulsuz təhsil alırdılar. Gimnaziya da hümanitar elmlərə - tarix, latın, yunan və fransız dilləri dərslərinə xüsusi fikir verilirdi.

Buranı qurtaran tələbələr universitetlərə daxil olmağa hazırlaşdılar. Yazılanlara görə, “Əli və Nino” romanının müəllifi, dünyada tanınmış yazarımız Məhəmməd Əsəd bəy (Qurban Səid) bu gimnaziyada təhsil alıbmiş. Hal-hazırda bu binada Bakının 4 sayılı şəhər xəstəxanası yerləşir. İsa bəy Hacinski 1918-ci il mart qırğınlarından sonra çox sarsılıbmış, evinə və biznesinə dəyən zərər onun ölümünü tezləşdirir və 1919-cu ilin yanvar ayında o, vəfat edir.

İsa bəy Xeyrənnisə xanım Məhəmməd bəy qızı Xanlarova ilə ailə qurmuşdu. Sadıq bəy, Əhməd bəy, Əli bəy adlı oğlanları, Zibeydə xanım adlı qızı vardı. Bolşevik hökuməti Azərbaycanı işğal etdikdən sonra oğlanları Sadıq, Əhməd və Əli bəy Fransaya qaçırırlar, qızı Zibeydə ilə həyat yoldaşı Xeyrənnisə xanım isə heç yerə getməyib Bakıda qalırlar və sonralar buna çox peşman olurlar. Təmtəraqlı imarətlərindən 24 saat ərzində qovulan qadınlar Mərdəkandakı bağ evlərində də rahat

Bakının mərkəzində “Qış parkı”nın salınması səbəbi ilə Füzuli küçəsi 39 ünvanında yerləşən tarixi binalardan biri sökülmədən 8 metr geri çəkildi

yaşaya bilmirlər. Bir həftədən sonra həmin evdən də qovulan ana-balaya qohumlarından heç kəs yardım etmək istəmir. Yalnız Xeyrənnisə xanımın yaxın qohumlarından biri onları küçədə qalmaqdan xilas edir və 1 otaqlı mənzildə milyonçu Hacınskinin qızına və həyat yoldaşına sığınacaq verir.

Bu yaxınlarda paytaxt Bakıda şəhərsalma sahəsində bir yenilik yaşandı. Bakının mərkəzində “Qış parkı”nın salınması səbəbi ilə Füzuli küçəsi 39 ünvanında yerləşən tarixi binalardan biri sökülmədən 8 metr geri çəkildi. Hollandiyanın “Bresser” şirkəti tərəfindən həyata keçirilən yerdəyişmə prosesi həm yerli, həm də əcnəbi media mənsublarının marağına səbəb oldu. Bakı memarlığının incilərindən sayılan bu tarixi bina xeyriyyəçi, paytaxtda bir neçə mülk tikdirmiş, şəhərə ilk avtomobil gətirmiş, neft milyonçusu İsa bəy Hacinskiyə məxsus olub.

Ülkər Mirzəyeva